

**М.В. Козак, О.П. Корчевська**

# **УРОКИ МАТЕМАТИКИ**

**3 КЛАС**

*Посібник для вчителя*



ТЕРНОПІЛЬ  
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 21.1я72  
К59

*Охороняється законом про авторське право.*

*Жодна частина даного видання не може бути використана чи відтворена  
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

**К59 Козак М.В., Корчевська О.П.**

Уроки математики. 3 клас. Посібник для вчителя. —  
Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. — 280 с.

**ISBN 966-7924-74-2**

У посібнику подано розгорнуті плани–конспекти уроків математики, в яких містяться завдання для індивідуального і фронтального опитування, зразки бесід при вивченні нового матеріалу, творчі роботи над задачами, різноманітні форми перевірки домашнього завдання, допомога вчителю у використанні завдань із “зірочками” тощо. Запропоновано також тексти контрольних робіт у чотирьох варіантах.

Посібник адресовано вчителям 3-ого класу чотирирічної початкової школи, студентам факультету підготовки вчителів початкових класів.

**ББК 21.1я72**

**ISBN 966-7924-74-2**

© Козак М.В., Корчевська О.П., 2003

© Навчальна книга – Богдан,

макет, художнє оформлення, 2003

## Календарний план

| Урок | Тема уроку   | стор.    |
|------|--|----------|
|      | Передмова  | 13       |
| 1.   | Усна і письмова нумерація чисел першої сотні.<br>Випадки додавання і віднімання,<br>пов'язані з нумерацією чисел (№№1 – 12)  | 16       |
| 2.   | Додавання і віднімання чисел частинами.<br>Додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу<br>через десяток. Периметр трикутника (№№13 – 21)                         | 17       |
| 3.   | Зв'язок дій додавання і віднімання.<br>Табличні випадки додавання і віднімання з переходом через десяток.<br>Вимірювання і порівняння довжин відрізків (№№22 – 32)         | 18       |
| 4.   | Перевірка додавання відніманням. Задачі на<br>знаходження невідомого зменшуваного і доданка (№№33 – 40)  | 20       |
| 5.   | Рівняння. Розв'язування рівнянь на знаходження невідомого доданка.<br>Задачі на дві дії (№№41 – 49)  | 21       |
| 6.   | Додавання і віднімання виду $38 + 2$ ; $50 - 3$ .<br>Поняття про взаємообернені задачі. Розв'язування рівнянь<br>на знаходження невідомого доданка (№№50 – 59)             | 23       |
| 7.   | Додавання і віднімання виду $36 + 7$ ; $73 - 8$ .<br>Задачі, які включають дворазове збільшення (зменшення) числа<br>на кілька одиниць (№№60 – 68)                         | 24       |
| 8.   | Контрольна робота №1<br>Різні рівнева контрольна робота №1   | 26<br>27 |
| 9.   | Аналіз контрольної роботи. Перевірка віднімання додаванням.<br>Знаходження значень виразів з буквеними<br>компонентами. Периметр трикутника (№№69 – 78)                    | 30       |
| 10.  | Письмове додавання і віднімання двоцифрових чисел.<br>Розв'язування рівнянь на знаходження невідомого<br>зменшуваного та задач на знаходження третього доданка (№№79 – 87) | 31       |
| 11.  | Додавання двоцифрових чисел з переходом через десяток.<br>Розв'язування задач двома способами (№№88 – 97)  | 33       |
| 12.  | Віднімання двоцифрових чисел із переходом через десяток.<br>Складання і розв'язування рівнянь на знаходження доданка.<br>Розв'язування задач на три дії (№№98 – 105)       | 34       |
| 13.  | Таблиці множення чисел 2 і 3. Назви чисел при множенні.<br>Розв'язування складених задач на дві дії<br>різного ступеня (№№106 – 113)                                       | 36       |

|     |   |          |
|-----|---|----------|
| 14. | Знаходження значень виразів на дії різного ступеня.<br>Розв'язування складених задач, що включають дію множення.<br>Табель–календар (№№114 – 121)                                     | 38       |
| 15. | Задачі на ділення. Назви чисел при діленні. Зв'язок між діленням і множенням. Розв'язування задач, що включають дворазове зменшення числа на кілька одиниць (№№122 – 130)             | 40       |
| 16. | Таблиці ділення на 2 і 3. Знаходження значень числових виразів. Прості задачі на ділення.<br>Складені задачі на дві дії різного ступеня (№№131 – 136)                                 | 42       |
| 17. | Повторення таблиці множення числа 4 і ділення на 4.<br>Розв'язування задач на дві дії різних ступенів. Знаходження значень виразів із буквеними компонентами (№№137 – 145)            | 43       |
| 18. | Закріплення знання таблиці множення числа 5 та ділення на 5.<br>Задачі на дві дії, що включають збільшення та зменшення числа у кілька разів. Знаходження частини числа (№№146 – 153) | 44       |
| 19. | Контрольна робота №2<br>Різнорівнева контрольна робота №2   | 46<br>47 |
| 20. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів  | 50       |
| 21. | Таблиця множення числа 6. Знаходження значень виразів з буквою, що повторюється (№№154 – 164)   | 50       |
| 22. | Доба. Година. Хвилина. Секунда. Визначення часу за годинником. Задачі, які включають дворазове збільшення (зменшення) числа у кілька разів (№№165 – 172)                              | 53       |
| 23. | Визначення часу за годинником. Задачі на дворазове застосування збільшення (зменшення) чисел на кілька одиниць чи в кілька разів. Дії з іменованими числами (№№173 – 182)             | 55       |
| 24. | Визначення часу за годинником. Знаходження значень виразів. Задачі, що включають зменшення числа у кілька разів (№№183 – 191)   | 57       |
| 25. | Таблиця ділення на 6. Розв'язування задач і прикладів, що включають ділення на 6.<br>Творча робота над задачами (№№192 – 201)   | 59       |
| 26. | Вправи на засвоєння таблиці ділення на 6.<br>Задачі на спосіб зведення до одиниці (перший вид).<br>Знаходження довжини ламаної (№№202 – 211)  | 61       |
| 27. | Закріплення табличного ділення на 6   | 64       |
| 28. | Кратне порівняння чисел. Знаходження значень виразів та розв'язування задач на 2 дії (№№219 – 227)  | 65       |
| 29. | Розв'язування простих задач на порівняння. Задачі на зведення до одиниці. Дії над величинами (№№228 – 237)  | 67       |

|     |   |    |
|-----|---|----|
| 30. | Таблиця множення числа 7. Задачі на зведення до одиниці (№№238 – 246)   | 69 |
| 31. | Розв'язування прикладів і задач, які містять множення числа 7. Рівняння на знаходження невідомого від'ємника. Розв'язування задач двома способами (№№247 – 254)                                     | 71 |
| 32. | Задачі з буквеними даними (аналіз розв'язування).<br>Складання виразів і знаходження їх значень.<br>Задачі на дві дії різного ступеня (№№255 – 262)   | 72 |
| 33. | Розв'язування задач, що містять кратне порівняння чисел і суми.<br>Задачі з буквеними даними (№№263 – 271)  | 74 |
| 34. | Таблиця ділення на 7. Задачі на порівняння даного числа з результатом першої дії (№№272 – 280)  | 76 |
| 35. | Вправи на засвоєння таблиці ділення на 7.<br>Розширена задача на спосіб зведення до одиниці (№№281 – 289)   | 79 |
| 36. | Розв'язування рівнянь на знаходження невідомого множника.<br>Задачі на зведення до одиниці (№№290 – 300)  | 81 |
| 37. | Розв'язування рівнянь.<br>Розв'язування задач на порівняння двох чисел, одне з яких задане відношенням до другого (№№301 – 309)   | 82 |
| 38. | Вправи на закріплення таблиць множення і ділення.<br>Складання і розв'язування рівнянь.<br>Задачі на знаходження третього доданка (№№310 – 317)   | 84 |
| 39. | Контрольна робота №3  | 85 |
|     | Різнорівнева контрольна робота №3   | 86 |
| 40. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів  | 89 |
| 41. | Таблиця множення числа 8.<br>Задачі на дві і три дії (№№318 – 325)  | 89 |
| 42. | Вправи і задачі на засвоєння таблиці множення числа 8.<br>Складання задач на суму двох добутоків (№№326 – 332)  | 91 |
| 43. | Задачі на зведення до одиниці (другий вид) (№№333 – 339)  | 93 |
| 44. | Розв'язування задач на зведення до одиниці.<br>Вправи на засвоєння таблиці множення числа 8 (№№340 – 349)   | 95 |
| 45. | Таблиця ділення на 8. Вправи на застосування таблиці ділення на 8. Задачі на зведення до одиниці.<br>Знаходження частини числа. Складена задача, що включає знаходження частини числа (№№350 – 358) | 96 |
| 46. | Вправи і задачі на засвоєння таблиці ділення на 8. Задачі на різницеве порівняння двох добутоків і двох часток (№№359 – 366)  | 98 |

|     |   |            |
|-----|---|------------|
| 47. | Знаходження невідомого діленого та розв'язування рівнянь.<br>Розв'язування за даним планом задачі на кратне порівняння двох часток. Задача на три дії, що включає збільшення у кілька разів (№№367 – 377) | 99         |
| 48. | Вправи і задачі на засвоєння таблиці ділення на 8.<br>Задачі на порівняння двох часток. Складені задачі з буквеними даними (аналіз розв'язання) (№№378 – 386)   | 101        |
| 49. | Контрольна робота №4  | 102        |
| 50. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів  | 103        |
| 51. | Таблиця множення числа 9. Задачі на суму двох добутоків. Периметр трикутника (№№387 – 395)  | 104        |
| 52. | Вправи і задачі на засвоєння таблиці множення числа 9.<br>Складені задачі, що включають знаходження частини числа.<br>Розв'язування задач складанням рівняння (№№396 – 404)                               | 106        |
| 53. | Знаходження невідомого дільника.<br>Розв'язування рівнянь. Задачі на дві і три дії (№№405 – 415)  | 108        |
| 54. | Вправи і задачі на засвоєння таблиць множення і ділення. Складання задачі за даним виразом.<br>Задачі на дві дії одного і різних ступенів (№№416 – 424)   | 110        |
| 55. | Таблиця ділення на 9. Вправи і задачі на застосування таблиці ділення на 9. Задачі на зведення до одиниці (другий вид) (№№425 – 432)  | 113        |
| 56. | Вправи і задачі на засвоєння таблиці ділення на 9.<br>Розв'язування задач двома способами.<br>Прості задачі з буквеними даними (№№433 – 441)  | 115        |
| 57. | Розв'язування рівнянь. Задачі на зведення до одиниці (другий вид).<br>Складені задачі на знаходження невідомого компонента (розв'язування за даним планом) (№№442 – 449)                                  | 116        |
| 58. | Переставна властивість дії множення.<br>Розв'язування нерівностей. Складені задачі, що включають знаходження невідомого компонента (№№450 – 457)  | 118        |
| 59. | Контрольна робота №5<br>Різномірнева контрольна робота  | 120<br>121 |
| 60. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів  | 124        |
| 61. | Лічба в межах 199.<br>Попереднє і наступне числа до даного числа.<br>Задачі на сумісні дії першого і другого ступенів (№№458 – 468)   | 125        |

|     |   |     |
|-----|---|-----|
| 62. | Утворення числа 200. Назви чисел третього розряду. Задачі на дві дії, що включають знаходження невідомого компонента (зменшуваного) (№№469 – 478)   | 126 |
| 63. | Утворення трицифрових чисел із сотень, десятків і одиниць. Назви розрядних чисел першого, другого і третього розрядів. Задачі на спільну роботу. Задача на час (№№479 – 487)                            | 128 |
| 64. | Утворення трицифрових чисел. Читання чисел, записаних у нумераційній таблиці. Додавання чисел різних розрядів. Задача на спільну роботу (№№488 – 497)   | 131 |
| 65. | Запис чисел у нумераційній таблиці. Порівняння чисел. Додавання і віднімання розрядних чисел. Творча робота над задачею (№№498 – 505)   | 133 |
| 66. | Запис і читання трицифрових чисел. Випадки додавання і віднімання, пов'язані з нумерацією чисел. Задачі на дві і три дії (№№506 – 515)  | 135 |
| 67. | Визначення числа сотень і десятків у трицифрових числах. Віднімання від трицифрового числа одиниць якого–небудь розряду. Задачі, що включають збільшення (зменшення) числа у кілька разів (№№516 – 525) | 137 |
| 68. | Міри довжини. Міліметр. Відношення між одиницями довжини. Креслення і вимірювання відрізків. Аналіз розв'язування задачі на 3 дії (№№526 – 535)   | 139 |
| 69. | Міри довжини. Кілометр. Порівняння значень величин. Творча робота над задачею (№№536 – 545)   | 142 |
| 70. | Міри маси. Грам. Задачі на дві і три дії (№№546 – 553)  | 144 |
| 71. | Контрольна робота №6  | 146 |
|     | Різномірнева контрольна робота  | 147 |
| 72. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів  | 149 |
| 73. | Додавання і віднімання круглих сотень.<br>Додавання і віднімання круглих десятків з переходом через десяток. Задачі на дві дії першого ступеня. Творча робота над задачею (№№554 – 563)                 | 150 |
| 74. | Додавання і віднімання круглих сотень і круглих десятків. Розширена задача на зведення до одиниці (перший вид) (№№564 – 570)  | 151 |
| 75. | Додавання трицифрових чисел виду $520 + 340$ . Розширена задача на зведення до одиниці (перший вид) (№№571 – 579)   | 152 |

|     |   |     |
|-----|---|-----|
| 76. | Усне віднімання трицифрових чисел виду $470 - 320$ .<br>Задачі і вправи на застосування прийомів обчислень.<br>Задача, що включає суми двох і трьох доданків<br>(підготовча робота) (№№580 – 587) | 154 |
| 77. | Додавання і віднімання виду $430 + 500$ , $430 + 50$ , $200 + 640$ ,<br>$20 + 640$ , $760 - 40$ , $760 - 400$ . Складена задача, що включає<br>суми трьох і двох доданків (№№588 – 596)           | 155 |
| 78. | Різні способи усного додавання круглих трицифрових чисел.<br>Розширена задача на зведення до одиниці (№№597 – 603)  | 157 |
| 79. | Різні способи усного віднімання круглих<br>трицифрових чисел. Задача на три дії. Розширена задача<br>на знаходження третього доданка (№№604 – 611)  | 158 |
| 80. | Додавання і віднімання виду $230 + 70$ , $200 - 60$ .<br>Дії з іменованими числами (№№612 – 618)  | 160 |
| 81. | Розв'язування прикладів і задач на вивчені випадки<br>арифметичних дій. Розширена задача на зведення<br>до одиниці (другий вид) (№№619 – 625)   | 162 |
| 82. | Контрольна робота № 7   | 164 |
| 83. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення вивченого матеріалу  | 165 |
| 84. | Додавання круглих трицифрових чисел<br>з переходом через розряд. Розширена задача<br>на зведення до одиниці (другий вид) (№№626 – 634)  | 166 |
| 85. | Віднімання виду $420 - 70$ . Вправи і задачі<br>на застосування вивчених випадків арифметичних дій.<br>Розширена задача на зведення до одиниці<br>(другий вид) (№№635 – 643)                      | 167 |
| 86. | Віднімання круглих трицифрових чисел з переходом через розряд.<br>Розширена задача на зведення до одиниці (№№644 – 652)   | 169 |
| 87. | Віднімання виду $600 - 270$ .<br>Задача, що включає суми трьох і двох доданків (№№653 – 662)  | 170 |
| 88. | Письмове додавання трицифрових чисел<br>без переходу через розряд. Прості задачі на дію додавання.<br>Розширена задача на зведення до одиниці<br>(перший вид) (№№663 – 671)                       | 172 |
| 89. | Письмове віднімання трицифрових чисел<br>без переходу через десяток. Прості задачі на віднімання.<br>Задача, що включає суми двох і трьох доданків (№№672 – 680)                                  | 175 |



|      |  |            |
|------|--|------------|
| 90.  | Письмове додавання трицифрових чисел у випадку, коли сума одиниць дорівнює 10 або сума десятків дорівнює 10 десяткам. Розширена задача на зведення до одиниці (другий вид) (№№681 – 688) | 177        |
| 91.  | Віднімання трицифрових чисел у випадку, коли зменшуване містить один нуль. Складені задачі на дві і три дії. Дії з іменованими числами (№№689 – 697)                                     | 178        |
| 92.  | Письмове додавання трицифрових чисел з переходом через розряд. Перевірка розв'язання задачі складанням оберненої задачі (№№698 – 705)  | 180        |
| 93.  | Письмове віднімання трицифрових чисел з переходом через розряд. Складена задача на три дії (№№706 – 713)   | 182        |
| 94.  | Письмове додавання трицифрових чисел з переходом через розряд (два переходи). Складання обернених задач. Розв'язування нерівностей способом випробовування (№№714 – 721)                 | 184        |
| 95.  | Письмове віднімання трицифрових чисел з переходом через розряд (два переходи). Задачі на дві дії, що включають порівняння першої дії з одним з даних чисел (№№722 – 731)                 | 186        |
| 96.  | Письмове додавання трицифрових чисел у випадку кількох доданків. Задача, що включає суму трьох і двох чисел (№№732 – 741)  | 188        |
| 97.  | Письмове виконання сумісних дій додавання і віднімання. Задача на три дії (різницеве порівняння двох сум) (№№742 – 750)  | 190        |
| 98.  | Контрольна робота № 8<br>Різнорівнева контрольна робота  | 192<br>193 |
| 99.  | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів   | 195        |
| 100. | Множення чисел 1 і 0. Множення на 1 і 0. Задачі на дві і три дії (№№751 – 757)   | 196        |
| 101. | Ділення на 1. Ділення рівних чисел. Розв'язування задач на різницеве порівняння двох часток (№№758 – 767)  | 197        |
| 102. | Ділення нуля. Неможливість ділення на нуль. Задача, що включає суми двох і трьох чисел. Задача на дві дії, що включає знаходження невідомого компонента (№№768 – 778)                    | 199        |
| 103. | Множення чисел 10 і 100. Задача, обернена до задачі на суму двох добутків (розв'язування за даним планом) (№№779 – 789)  | 202        |

|      |  |            |
|------|--|------------|
| 104. | Множення і ділення на 10 і на 100. Розв'язування і порівняння задач на зведення до одиниці (№№787 – 795)   | 204        |
| 105. | Ділення виду $80 : 8$ , $700 : 7$ . Перевірка розв'язання задач складанням оберненої задачі (№№796 – 803)  | 206        |
| 106. | Множення і ділення розрядних чисел на одноцифрове. Множення одноцифрового числа на розрядне (№№804 – 811)  | 208        |
| 107. | Ділення числа на добуток. Задачі з пропорційними величинами (№№812 – 820)  | 210        |
| 108. | Ділення виду $80 : 20$ , $600 : 300$ , $600 : 30$ . Складені задачі на порівняння (№№821 – 829)  | 211        |
| 109. | Контрольна робота №9<br>Різномірнева контрольна робота   | 213<br>214 |
| 110. | Аналіз контрольної роботи та закріплення знань учнів   | 216        |
| 111. | Множення суми на число. Розв'язування задач двома способами (№№830 – 839)  | 217        |
| 112. | Множення двоцифрового числа на одноцифрове. Задача на суму двох добуток. Розв'язування задач з буквеними даними (№№840 – 846)                                  | 219        |
| 113. | Множення числа на суму. Складання задачі за даним рівнянням. Задачі, пов'язані з одиничною нормою (№№847 – 855)  | 221        |
| 114. | Множення одноцифрового числа на двоцифрове. Задачі, пов'язані з одиничною нормою. Вимірювання периметра прямокутника (№№856 – 865)                             | 223        |
| 115. | Множення одноцифрового числа на двоцифрове (на основі множення числа на суму). Задача на три дії (порівняння двох часток) (№№866 – 873)                        | 224        |
| 116. | Випадки множення і ділення в межах 1000, які зводяться до табличних. Задачі на три дії, що включають збільшення (зменшення) числа у кілька разів (№№874 – 882) | 226        |
| 117. | Множення виду $320 \cdot 3$ . Задачі, пов'язані з одиничною нормою. Складання задач даного виду (№№883 – 893)  | 228        |
| 118. | Закріплення вивчених випадків множення і ділення. Творча робота над задачею (№№894 – 901)  | 230        |
| 119. | Контрольна робота №10<br>Різномірнева контрольна робота  | 231<br>232 |
| 120. | Аналіз контрольної роботи. Закріплення знань учнів   | 235        |

|      |   |     |
|------|---|-----|
| 121. | Ділення суми на число. Розв'язування задач двома способами (№№902 – 909)  | 236 |
| 122. | Ділення двоцифрового числа на одноцифрове виду $39 : 3$ . Творча робота над задачею (№№910 – 918)   | 237 |
| 123. | Ділення двоцифрового числа на одноцифрове виду $72 : 3$ . Задача, пов'язана з одиничною нормою. Складання задачі за даним виразом (№№919 – 929)                                       | 239 |
| 124. | Ділення двоцифрових чисел на одноцифрове способом розкладання на зручні доданки. Задача, обернена до задачі на знаходження суми двох добутків. Знаходження частки числа (№№930 – 937) | 241 |
| 125. | Перевірка ділення множенням. Задача, обернена до задачі на знаходження суми двох добутків (№№938 – 945)   | 242 |
| 126. | Перевірка множення діленням. Складання задач за даним виразом. Задача, обернена до задачі на знаходження суми двох добутків (№№946 – 954)   | 244 |
| 127. | Ділення виду $360 : 3$ . Задача, обернена до задачі на знаходження суми двох добутків. Розв'язування рівнянь (№№955 – 963)  | 246 |
| 128. | Ділення виду $64 : 16$ (способом випробовування). Задачі на три дії, пов'язані із знаходженням невідомого зменшуваного (№№964 – 972)  | 248 |
| 129. | Ділення двоцифрового числа на двоцифрове (закінчення). Задачі на три дії (порівняння двох часток) (№№973 – 980)   | 250 |
| 130. | Позначення частин числа цифрами. Складені задачі, які включають знаходження частин числа (№№981 – 989)  | 252 |
| 131. | Розв'язування задач на час. Задачі, що включають знаходження частин числа. Ділення двоцифрового числа на двоцифрове (№№990 – 999)   | 254 |
| 132. | Ділення трицифрового числа на двоцифрове. Задачі, обернені до задач на знаходження суми двох добутків (№№1000 – 1009)   | 256 |
| 133. | Контрольна робота №11   | 257 |
|      | Різнорівнева контрольна робота  | 259 |
| 134. | Аналіз контрольної роботи   | 261 |
| 135. | Ділення з остачею (ознайомлення). Порівняння числових значень виразів. Задача на дві дії, яка включає порівняння чисел (№№1010 – 1019)  | 262 |

|      |  |     |
|------|--|-----|
| 136. | Ділення з остачею (розгляд прийому обчислення).<br>Задача на знаходження четвертого пропорційного<br>(№№1020 – 1029)   | 263 |
| 137. | Знаходження числа за його частиною.<br>Розв'язування нерівностей (№№1030 – 1039)   | 265 |
| 138. | Повторення табличного множення і ділення.<br>Ознайомлення з письмовим множенням<br>на одноцифрове число (№№1040 – 1050)  | 268 |
| 139. | Повторення таблиць множення та ділення<br>з остачею. Письмове множення на одноцифрове число<br>виду $37 \cdot 6$ , $127 \cdot 3$ (№№1051–1059)                 | 269 |
| 140. | Повторення нумерації трицифрових чисел.<br>Письмове множення на одноцифрове число<br>виду $182 \cdot 3$ , $151 \cdot 6$ (№№1060 – 1065)                        | 270 |
| 141. | Контрольна робота №12  | 271 |
|      | Різномірнева контрольна робота   | 272 |
| 142. | Аналіз контрольної роботи  | 274 |
| 143. | Повторення усного додавання і віднімання<br>трицифрових круглих чисел. Ознайомлення з письмовим діленням<br>на одноцифрове число ( $966 : 3$ ) (№№1066 – 1074) | 274 |
| 144. | Повторення письмового додавання і віднімання трицифрових чисел.<br>Письмове ділення на одноцифрове число<br>виду $864 : 4$ (№№1075 – 1082)                     | 276 |
| 145. | Повторення позатабличного ділення.<br>Письмове ділення на одноцифрове число<br>виду $276 : 4$ (№№1083 – 1092)  | 277 |
| 147. | Повторення позатабличного множення і ділення. Письмове<br>ділення на одноцифрове число виду $822 : 6$ (№№1093 – 1100)  | 278 |

## Передмова

Посібник укладено відповідно до чинної програми та підручника: Богданович М.В. Математика: Підручник для 3 кл. — К.: Освіта, 2003. У ньому подано розробки конспектів уроків з математики для 3 класу чотирирічної початкової школи.

Структурно урок, здебільшого, поділено на 3 частини:

1. Контроль, корекція та закріплення знань учнів (перевірка домашнього завдання, опитування та усні обчислення).

2. Вивчення нового матеріалу (підготовча робота, пояснення нового матеріалу, первинне закріплення).

3. Розвиток математичних знань учнів (повторення, закріплення та узагальнення матеріалу, розв'язування задач, підсумок уроку).

Завдання для домашньої роботи визначено у підручнику, але вчитель може добирати їх на свій розсуд. Бажано, щоб учні могли виконати домашню роботу за 25–30 хвилин. За матеріалами домашньої роботи учнів варто опитувати кожного уроку. У чинному посібнику вчитель знайде зразки різноманітних форм перевірки домашнього завдання. Якщо до одних завдань достатньо дати одне–два запитання, щоб переконатися, чи осмислив учень ті чи інші зв'язки, то перевірку інших вправ варто поєднати з повторенням попереднього матеріалу або ж підготовкою до вивчення нового. До багатьох задач домашнього завдання пропонується творча робота, що сприяє розвитку знань учнів.

Наступний етап уроку — усне і письмове опитування учнів. Зазвичай, вчителі схильні використовувати на цьому етапі усне фронтальне опитування. Така практика може бути причиною того, що у 5 класі учень буває психологічно не готовим індивідуально відповідати на оцінку. Аби не допустити цього, класовод повинен практикувати усі види опитування на уроці: усне і письмове; фронтальне, індивідуальне і парне; опитування за планом. Даний посібник містить усі названі види опитування.

Після перевірки домашнього завдання вчитель роздає картки для письмового опитування. Картки пропонуються до всіх уроків, за винятком уроків контрольних робіт та їх аналізу і кількох перших уроків на початку навчального року. Картка №1 призначена для слабшого учня, а картка №2 — для сильнішого. Кожна картка містить здебільшого два завдання, в яких недавно вивчений матеріал поєднується з вивченим раніше; задачі — із вправами інших видів (рівняннями, виразами, вправами геометричного змісту, перетворенням іменованих чисел та ін.). Усі завдання карток підібрані і сформульовані так, щоб під час роботи з картою

в учня не виникло запитань, які б відволікали увагу вчителя; щоб учень міг самостійно і швидко осмислити завдання і дати на нього однозначну відповідь. Записи відповідей учні можуть виконувати: а) на картці; б) у зошиті; в) на дошці. В останньому випадку до перевірки завдання можна залучити усіх учнів класу (в разі потреби). Проте у більшості випадків вчитель перевіряє завдання на картках побіжно, без повертання уваги класу, або після уроку.

За той час, поки двоє учнів опитуються письмово, з рештою учнів учитель проводить усне опитування, чергуючи його види. Головною метою будь-якого опитування є перевірка знань і вмінь учнів, результат якої — виставлення оцінок. При *усному індивідуальному опитуванні* один учень опитується біля дошки, а решта учнів разом з учителем слухають і оцінюють відповідь. Учень може отримати 2–3 запитання чи завдання. При опитуванні сильнішого учня третє завдання варто дещо ускладнити; його виконання учнем може впливати лише на підвищення оцінки. При *парному опитуванні* біля дошки опитують одночасно двох учнів. При цьому завдання для них добираються зі спільною основою. Це можливо не за кожним матеріалом, тому у посібнику парне опитування пропонується нечасто. При *фронтальному опитуванні* вчитель задає учням 5–6 запитань (6–10, якщо опитування відбувається наприкінці вивчення великої теми підручника і вчитель має на меті охопити запитаннями всю тему). Учні відповідають “з місця”. Оцінка виставляється тим учням, які відповідають кілька разів.

Наступний етап уроку — усні обчислення. Учитель повинен чітко розуміти різницю у цілях проведення двох сусідніх етапів уроку: опитування та усних обчислень. Головною метою усних обчислень є вправління у їх швидкому усному виконанні. Ця мета досягається регулярним виконанням усних тренувальних вправ усіма учнями класу (і оцінка тут — не головне), тому до початку усних обчислень і письмове, і усне опитування повинні бути завершені. Крім тренувальних вправ, посібник пропонує на цьому етапі усне розв’язування задач, роботу з геометричним матеріалом, логічні вправи, нестандартні завдання. Тренувальні завдання подаються час від часу у формі математичних диктантів, під час яких у зошитах фіксуються результати усних обчислень. Це зручно, коли вчитель хоче перевірити рівень навичок швидких обчислень кожного учня класу. Багато завдань подано у формі дидактичної гри, що сприяє підвищенню інтересу учнів до математики. Разом з тим, зміст вправ дібрано так, щоб ефект від досягнення мети цього етапу уроку був максимальним. Тривалість усних обчислень — 5–7 хвилин.

Підготовка до вивчення нового матеріалу найчастіше здійснюється на основі виконання учнями відповідних вправ. Визначальним у доборі підготовчих вправ

є аналіз нового матеріалу. Потрібно з'ясувати, які попередні знання є складовою частиною нових. Посібник пропонує для цього етапу як завдання підручника, так і вправи, дібрані авторами. Учитель, орієнтуючись на конкретний клас, може використовувати і свої завдання.

Новий матеріал опрацьовується, зазвичай, на основі системи вправ, передбаченої підручником. У посібнику цей матеріал нерідко подається у формі розповіді, евристичної бесіди індуктивного чи дедуктивного спрямування, самостійної роботи з підручником.

Етап первинного закріплення представлено, здебільшого, вправами підручника. Нові завдання розв'язуються під керівництвом учителя з детальним їх коментуванням.

Остання третина уроку призначена для розвитку математичних знань учнів і безпосередньо не пов'язується з новим матеріалом, який вивчається на уроці. Закріплення обчислювальних навичок на цьому етапі нерідко проводиться у формі самостійної роботи (з перевіркою на уроці). Формування умінь розв'язувати текстові задачі посібник пропонує проводити з використанням різноманітних видів творчої роботи над задачею, диференційованого підходу. Для багатьох задач учитель знайде повну методику роботи з ними, для деяких — лише вказівки.

Серед завдань із зірочками, які містить підручник, поряд зі справді ускладненими вправами є і звичайні програмові завдання. Посібник пропонує використання таких завдань на різних етапах уроку для роботи з сильнішими і середніми учнями. Залежно від змісту завдання із зірочкою, воно може бути використане як для індивідуальної роботи окремих учнів (за рахунок зекономленого на уроці часу, замість виконання деяких обов'язкових вправ), так і для фронтальної роботи з усім класом. При цьому вчитель може скористатися поданими у посібнику зразками ілюстрацій, бесід, розповідей, підказок тощо.

Посібник містить також тексти контрольних робіт у чотирьох варіантах. У кожному варіанті останнє завдання є додатковим. Його виконують ті учні, які швидше розв'язуть основні вправи. Помилки в додаткових завданнях не повинні впливати на оцінку роботи учня, проте правильно виконане завдання може давати підставу для підвищення оцінки за всю роботу. Запроновано також різнорівневі контрольні роботи.

Посібник укладено згідно з календарним плануванням, за яким передбачено 4 уроки математики на тиждень.

## УРОК 1. Усна і письмова нумерація чисел першої сотні.

### Випадки додавання і віднімання, пов'язані з нумерацією чисел (№№1 – 12)

**Мета:** повторити будову натурального ряду чисел у межах першої сотні; розрядний склад двоцифрових чисел та випадки додавання і віднімання, пов'язані з нумерацією чисел; розв'язування задач, які включають знаходження суми, різниці та порівняння та збільшення на кілька одиниць.

#### I. Контроль, корекція і закріплення знань.

##### Усні обчислення.

Провести за вправами №№1, 2, 3, 5, 11.

#### II. Повторення письмової нумерації та випадків додавання і віднімання, пов'язаних із нумерацією.

1. Робота з нумераційною таблицею за вправою №4. (Таблиця накреслена на дошці.)

2. Коментоване письмове виконання завдань №№6, 7.

3. Розв'язування прикладів №8.

I – II стовпчики — усно,

III – IV стовпчики — письмово самостійно з подальшою перевіркою.

4. Повідомлення, що аналогічні приклади (№12) буде задано додому.

#### III. Розвиток математичних знань.

1. Задача 9. Ті, хто бажає, розв'язують задачу самостійно. Іншим надається допомога. У ході бесіди вчитель може використати скорочений запис:

$$\begin{array}{l} \text{К.} — 30 \\ \text{Г.} — 20 \\ \text{Кр.} — 40 \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{К.} \\ \text{Г.} \\ \text{Кр.} \end{array}} \right\} \text{ на ? більше } \boxed{\phantom{000}}$$

←  $\boxed{\phantom{000}}$

2. Робота над задачею 10.

Зі слабшими учнями вчитель проводить бесіду за скороченим записом:

$$\begin{array}{l} \text{В.} — 1 \text{ л} \\ \text{К.} — 3 \text{ л.} \\ \text{Кор.} — ?, \text{ на } 20 \text{ л більше} \end{array} \left. \vphantom{\begin{array}{l} \text{В.} \\ \text{К.} \\ \text{Кор.} \end{array}} \right\} \leftarrow \boxed{\phantom{000}}$$

Сильніші учні розв'язують задачу самостійно, а якщо залишиться час, складають подібну задачу і записують її розв'язання виразом.

#### Підсумок уроку.

Скласти два приклади на утворення числа 69 з попереднього та наступного до нього чисел.



## УРОК 2. Додавання і віднімання чисел частинами.

### Додавання і віднімання двоцифрових чисел без переходу через десяток. Периметр трикутника (№№13 – 21)

**Мета:** повторити прийом додавання і віднімання чисел частинами та закріпити вміння застосовувати його при додаванні та відніманні без переходу через десяток; узагальнити вміння знаходити периметр.

#### I. Контроль, корекція і закріплення знань.

##### Перевірка домашнього завдання.

Зачитати тільки ті приклади з №12, у яких потрібно було додати або відняти лише одиниці.

##### Усні обчислення.

1. Усне виконання завдань №№13, 14. Учні по черзі називають і розв'язують відповідні приклади.

Виконуючи завдання 13, учні пояснюють, на які доданки вони розкладають числа та в якій послідовності виконують дії. Учитель на дошці ілюструє пояснення учнів записами:

$$\begin{array}{r} 32 + 15 = \square \\ \wedge \quad \wedge \\ 30 \ 2 \quad 10 \ 5 \\ 30 + 10 = 40 \\ 2 + 5 = 7 \\ 40 + 7 = 47 \end{array} \qquad \begin{array}{r} 36 - 24 = \square \\ \wedge \quad \wedge \\ 30 \ 6 \quad 20 \ 4 \\ 30 - 20 = 10 \\ 6 - 4 = 2 \\ 10 + 2 = 12 \end{array}$$

2. Гра “Придумай приклад”.

Учитель записує на дошці число, наприклад, 12, і пропонує учням придумати приклади, в яких це число було б доданком, зменшуваним, від’ємником, діленим, добутком і т. д.

#### II. Узагальнення знань про додавання та віднімання двоцифрових чисел.

##### Ознайомлення з буквами латинського алфавіту.

1. Самостійна робота з підручником за №15.

2. Робота над завданням, записаним на дошці. Знайдіть значення суми  $a + 15 + 3$ , якщо  $a = 17$ . Запишіть доданки у зручному порядку.

3. Робота над завданням 16. Учні читають назви латинських букв та розглядають їх на письмі. Учитель пропонує прочитати обидві буквені рівності та назвати всі компоненти.

4. Запишіть рівність, у якій зменшуване —  $m$ , від’ємник —  $k$ , а різниця —  $d$ .

#### III. Розвиток математичних знань.

1. Фронтальна робота над задачею 17.

**2. Робота над завданням 18.**

Учитель.

— Як обчислити периметр? (*Додати довжини всіх сторін.*) Чи відомо нам ці довжини? (*Ні, їх треба виміряти.*)

Учні самостійно вимірюють довжини сторін і обчислюють периметр трикутника. Відповіді звіряють.

**3. Робота над задачею 19.**

Після колективного ознайомлення зі змістом задачі учні, які можуть працювати самостійно, записують її розв'язання у зошити. Іншим учням вчитель надає допомогу. При цьому можна скористатися скороченим записом:

|                 |   |          |
|-----------------|---|----------|
| Хл. — 7 рибин   | } | 15 рибин |
| Дівч. — ? рибин |   |          |

**Підсумок уроку.**

Прокоментуйте розв'язування прикладу: 79–26.

**УРОК 3. Зв'язок дій додавання і віднімання.****Табличні випадки додавання і віднімання з переходом через десяток. Вимірювання і порівняння довжин відрізків (№№22 – 32)**

**Мета:** повторити прийоми табличного додавання і віднімання з переходом через десяток; ознайомити учнів із практичним використанням великих латинських букв; розвивати просторову уяву в роботі з геометричним матеріалом.

**I. Контроль, корекція і закріплення знань.****Перевірка домашнього завдання.**

1. Один учень на дошці виписує ряд відповідей кругових прикладів №20 у визначеному порядку.

2. Другий учень переказує зміст складеної ним задачі і називає повну відповідь.

**Завдання для опитування.**

1. Придумати приклад на додавання і записати його на дошці. Назвати компоненти. Скласти за ним два приклади на віднімання. Як знайти невідомий доданок?

2. Пояснити, як виконуються обчислення у прикладах:

$$56 - 23 \qquad 56 + 23$$

**Картки для опитування.****№1:**

1. З прикладу на додавання скласти два приклади на віднімання:

$$32 + 20 = 52$$

2. Мама принесла у кошику 18 огірків, 15 яблук, а помідорів — на 5 менше, ніж яблук. Скільки всього овочів принесла мама?

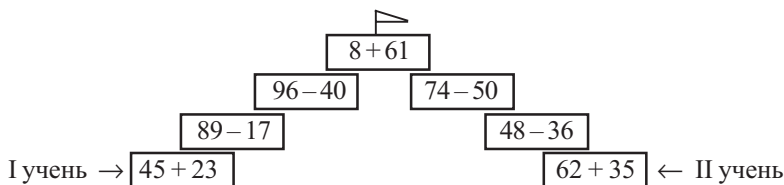
**№2:**

1. Обчислити  $49 - a$ , при  $a = 13$ ;  $a = 19$ .

2. У лівій кишені 35 коп., а в правій — на 50 коп. більше. Із правої кишені взяли 42 коп. Скільки копійок у ній залишилося?

**Усні обчислення.**

1. Гра “Хто швидше добереться до прапорця?”



Клас розділено на дві команди. Кожна команда стежить за роботою біля дошки свого представника. При неправильному написанні відповіді команда подає сигнал: “Думай!”

2. Усне виконання завдань 22, 23.

**II. Повторення прийомів табличного додавання і віднімання з переходом через десяток.**

1. Учитель записує приклади, аналогічні до №24. Учні виходять до дошки і пояснюють прийоми дій.

2. Усне виконання завдання 25. Розв’язання прикладу:  $13 - 9$  учні пояснюють двома способами.

3. Учні з місця називають і розв’язують кругові приклади 26. На вимогу вчителя окремі приклади пояснюються.

**III. Розвиток математичних знань.**

1. Колективне складання задач за №27.

Сильніші учні записують розв’язання самостійно, а якщо залишиться час, можуть виконувати вправу 30\*.

2. Опрацювати задачі 28. Учитель після повторення умови задачі пояснює фізичну сторону її змісту: маса глини зменшилася за рахунок випаровування води при сушінні.

Розв'язання задачі учні записують самостійно.

3. Робота за вправою 29. Учитель креслить малюнок на дошці. Учні виходять до дошки і показують названі трикутники і чотирикутники.

**Підсумок уроку.**

Розв'яжіть приклад двома способами:  $16 - 7$ .

## УРОК 4. Перевірка додавання відніманням. Задачі на знаходження невідомого зменшуваного і доданка (№№33 – 40)

**Мета:** довести до відома учнів практичне використання зв'язку дій додавання і віднімання; формувати вміння розв'язувати задачі на знаходження невідомого зменшуваного і доданка.

**I. Контроль, корекція і закріплення знань.**

*Перевірка домашнього завдання.*

Один учень читає розв'язання і відповідь задачі 32, а другий пояснює завдання 31.

*Завдання для опитування.*

1. Пояснити способи віднімання у прикладі:  $17 - 8$ .

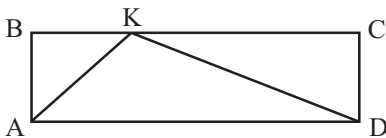
2. Порівняти вираз і число та поставити потрібний знак:  $6 + 6 \square 13$ ,  $14 - 5 \square 8$ .

*Картки для опитування.*

**№1:**

1.  $35 + (12 - 3)$ ,  $72 - (7 + 4)$ .

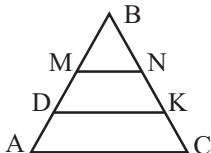
2. Запиши буквені позначення трьох чотирикутників:



**№2:**

1. У бочці було 48 л меду. З неї відлили меду, наповнивши два 6-літрові глеки. Скільки літрів меду залишилося у бочці? Запиши розв'язання виразом.

2. Запиши буквені позначення трьох чотирикутників:



*Усні обчислення* провести за вправами 33, 38.

**II. Опрацювання нового матеріалу.**

*Підготовча робота.*

Учні усно виконують завдання 34.

**Пояснення нового матеріалу.****Бесіда.**

Давайте розв'яжемо приклад на додавання:  $36 + 42$ . (Учні усно обчислюють відповіді і вчитель записує на дошці:  $36 + 42 = 78$ .) Як можна перевірити, чи правильно ми обчислили суму? Якщо число 78 істинне, то що ми повинні отримати, коли віднімемо від нього другий доданок 42? (*Перший доданок 36.*) Давай-те обчислимо приклад  $78 - 42$ . (Учні обчислюють і отримують 36.) То правильно ми обчислили суму 78? (*Правильно.*) Прочитайте зразок із вправи 58.

Далі учні усно перевіряють приклади першого стовпчика, читають правило і переказують його своїми словами.

**Первинне закріплення.**

Коментована перевірка прикладів №35. Учні записують пари прикладів, як на зразку. На вимогу вчителя вони віднімають то перший, то другий доданок. Знову читають і переказують правило.

**III. Розвиток математичних знань.**

1. Робота над задачею 36\*.
2. Учитель пропонує скласти схему з квадратиком. Слабшим учням надає допомогу. При перевірці один учень записує схему і розв'язання на дошці.
3. Самостійна робота за вправою 37.

Під час перевірки учні по черзі зачитують 6 потрібних прикладів.

**Підсумок уроку.**

Перевірте додавання  $72 + 13 = 95$  відніманням. Чи правильно обчислено суму?

## УРОК 5. Рівняння. Розв'язування рівнянь на знаходження невідомого доданка. Задачі на дві дії (№№41 – 49)

**Мета:** ознайомити учнів з поняттям “рівняння” та способом розв'язування рівнянь на знаходження невідомого доданка.

**I. Контроль, корекція і закріплення знань.****Перевірка домашнього завдання.**

1. До задачі 39 учитель креслить на дошці чотири схеми і пропонує учням вибрати ті, які підходять для розв'язання:

а)  $\square - \square - \square = \square$ ,                      б)  $\square - (\square + \square) = \square$ ,

в)  $\square + (\square - \square) = \square$ ,                      г)  $\square - (\square \cdot \square) = \square$ .

Учні з'ясовують, що лише схема в) не підходить, і вписують у кожен квадратик потрібні числа.

2. Перевірка завдання 40 — вибірково.